

ОЦЕНЯВАНЕ НА ЗНАНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ. ТРАДИЦИОННИ И ИНОВАЦИОННИ МЕТОДИ И ФОРМИ

Силвия Тодорова

1. Въведение

Проверката и оценката на постиженията на учениците е много съществена част от процеса на обучение. Този компонент, заедно с други компоненти – съдържание, методи, средства, форми на организация – трябва да отговарят на изискванията на съвременното общество, на основните приоритети и цели на образованието.

Целта на настоящото изследване е да разкрие същността на процеса на оценяване на знанията и компетенциите на учениците, като се анализират предимствата и недостатъците както на традиционни, така и на иновационни форми на оценяване.

Задачите на теоретичното изследване са :

- Да се проучи проблемът, свързан с дефиниране на понятието оценяване в научната литература.
- Да се разкрие същността и да се анализират предимствата и недостатъците на традиционните методи за оценяване – устно изпитване и оценяване и писмено изпитване и оценяване (изпитване и оценяване с есе, изпитване с тест).
- Да се разкрие същността на портфолиото, като алтернативен метод за оценяване, да се изтъкнат неговите предимства пред традиционните методи за оценяване.

2. Същност на оценяването

Оценяването е един от съществените компоненти на процеса на обучение и важен аспект от дейността на учителя. Първите систематични изследвания върху неговата същност са от 30-те години на XX в. Те се свързват с името на Анри Пиерон, който е сочен, като основоположник на доцимологията, като самостоятелна научна област. Малко по-късно, през 1936 г., Е. Клапаред официално признава голямото значение на доцимологията (3).

Терминът „доцимология” има гръцки произход. „Докиме” означава изпитание; „докимозо” – изпитвам; „докимастикос” – способен да изпитва, и оттук „доцимология” – наука, която изяснява системата и формите на изпитите и изпитването, начините за оценяване на знанията, проявите

на субективизма на екзaminатора при оценяването, а също и възможностите, които могат да осигурят по-голяма обективност на оценката (3). Доцимологията е научна област в педагогиката, в която тясно са свързани изследването и познанието.

Д. Василев счита, че изпитите и изпитванията водят началото си още от древността. Според автора в историята на педагогическата теория и практика се откроява прогресивно нарастващ интерес към проблема на проверяването и оценяването на знанията, уменията и навиците на учащите се (4).

Несъмнено за напред доцимологията ще заема все по-важно място в системата на педагогическите науки.

Анализът на специализираната литература, свързана със същността, смисъла и предназначението на оценяването в обучението, се затруднява от липсата на терминологична еднозначност, сравнена от В. Делибалтова като „Терминологичен миш-маш” и „терминологична джунгла” (8). Няма единомислие по въпроса за същността, смисъла, предназначението и терминологията, които се използват за изразяване на различни аспекти на оценъчната действителност в процеса на обучението. Термините проверка, оценка, контрол, изпитване са много близки и се използват синонимно. В литературата посветена на проверката и оценката на знанията се срещат много нюанси в определенията за същността им (2). Различните автори дават различни определения на термините, които са свързани с оценяване на знанията, уменията и навиците на учениците.

Според Р. Тейлър „Оценяването е процес на откриване, колко е далеч развиващият и организиран учебен опит от действително продуцираните желани резултати и процесът на оценяването включва идентифицирането на силата и слабостта на плана” (15).

Според М. Андреев най-същественят момент в оценката е съпоставянето, сравнението на постигнатото от ученика с изискуемото, съпоставянето на реалния процес на обучението с потребния за постигане на целите му, съпоставянето на усвоеното учебно съдържание, предложено в обучението, с действително необходимото за пълноценното развитие на личността.

Следователно за М. Андреев оценяването е сравняване на данни. Едните са следствие от измерване на учебните постижения в процеса на обучение, а другите са стандартът, към който е ориентирано обучението, заложен в държавните образователни изисквания. Това разбиране на автора за оценяването свързва сравняването с измерването, което пораж-

да своеобразието на педагогическата оценка, произтичащо от липсата на „еднозначни и точни мерни единици”.

М. Андреев счита, че то има значение не само за целите на сравнението, но подпомага и вземането на решения от учениците, родителите, учителите и училището (2).

Според В. Делибалтова от появата на идеята за оценяване в Китай, първоначално възникнало, като система за подбор, то следва определен модел:

- Определя се някаква съдържателна област.
- Оценяваният се поставя в предварително определена и считана за представителна ситуация.
- На основата на данните от показаното оценяващият прави логически извод за знанията и уменията на оценявания.

От тази гледна точка В. Делибалтова разглежда оценяването, като аналитичен процес, представен като „разсъждение, основано на доказателства”. Прави се разграничение между данни и доказателство, което произтича от описания по-горе модел – доказателства са не всички данни, а само получените в ситуации, предварително определени като подходящи за формулирането на обосновани изводи за знанията и уменията на оценявания.

Същността на предложеното разбиране от В. Делибалтова съдържа три ключови елемента – *познание*, *наблюдение* и *интерпретация*.

Оценяването се основава на определена представа за:

- Начина, по който учениците напредват в определена съдържателна област и демонстрират наученото.
- Ситуациите, които са подходящи за демонстриране на ключови знания и умения.
- Правилата (формални или неформални), на които се подчинява интерпретацията на получените доказателства.

Разсъждавайки върху взаимодействието на трите ключови компонента на оценяването, за Делибалтова то е „Относително независима, но интегрална част от обучението, което предпоставя необходимост от изследване на отношенията оценяване – цели на обучение, оценяване – учебно съдържание, оценяване – технология на обучението” (10).

М. Андреев и В. Делибалтова считат, че в основата на процеса на оценяване е определяне на напредъка на учениците, оценяването на техните знания, постижения, компетентност в определена предметна област. В. Делибалтова поставя акцент върху ситуациите, които са най-подходящи

ученикът да изяви своя потенциал и възможности, както и върху правилата за интерпретация на получените доказателства.

Като обобщение на изложените дотук концепции може да се заключи, че оценяването на дейностите в училището е изключително важна част от процеса на обучение. То е свързано с измерването и отчитането на резултатите, постиженията и ефективността на тези дейности, на степента на полезността им, на достигнатото качество в изпълнение на поставените цели и държавните образователни изисквания. На сегашния етап на развитие на началното училище, когато приоритет на образованието е да се развие отделния ученик, се определят следните параметри на оценяващата дейност на учителя:

- качеството на усвояване на знанията по предмети – умения, навици и тяхното съответствие с изискванията на държавния стандарт на основното образование;
- степента на формиране на учебни способности у ученика (комуникативност, читателски способности, трудови навици, художествени заложби);
- степента на развитие на основните качества на умствената дейност (способността да се наблюдава, анализира, сравнява, класифицира, обобщава, логически да мисли, да решава творчески учебни задачи и т.н.);
- нивото на развитие на познавателната дейност, интерес и отношение към учебната дейност, степента на усърдие и старание.

Първият параметър дава оценка за резултатите от обучението, а останалите правят характеристика на ученика. Трябва да се обърне специално внимание на необходимостта от засилване на ролята на постоянно наблюдение на нивото на развитие на познавателните интереси и самостоятелността на обучаемия.

Действащата система за оценяване на дейността и подготовката на учениците се прилага в българското образование в продължение на много десетилетия. Тя включва текущи, срочни и годишни оценки на учениците по всеки учебен предмет. Тези оценки се формират на основата на устни, писмени и практически изпитвания, в това число контролни и класни работи по някои учебни предмети. Формите и методите за проверка и оценка на подготовката на учениците отчитат спецификата на отделните учебни предмети. Оценка се оформят по шестобалната скала. В процеса на функционирането и са се утвърдили редица механизми на оценяването, внасяни са иновационни моменти, както и елементи от моделите на други страни, някои от които са оставали по-трайно, други сравнително бързо са били отменени.

В Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (2005–2015) (11) са застъпени промени, които целят изграждане на ефективна система за вътрешно оценяване чрез широко използване на тестовете и въвеждане на система за национално стандартизирано външно оценяване.

Изграждането на модерна, ефективна и обективна система за контрол и оценка на качеството е едно от най-важните условия за развитие на системата на училищното образование. Не може да бъде осигурено качество на образованието, без да съществуват надеждни механизми за измерване на постигнатите в образователния процес резултати. Контролът върху качеството е важен в няколко посоки:

- Той е важен за обществото – чрез него обществото се информира за състоянието на образователната система.

- Той е важен за държавата – чрез съпоставяне на резултатите на учениците може да бъде установено актуалното състояние на училищното образование и да се проследят тенденциите в неговото развитие.

- Той е важен за учителите – резултатите на учениците са критерий за определяне на заплащането им.

- Той е важен за учениците и техните родители – чрез него учениците и родителите ще имат реална представа за нивото на подготовката.

Следователно трябва да се отбележи, че изграждането на обективна система за оценяване на постиженията на учениците е в основата на ефективността на образователния процес.

За да се постигне тази цел системата за контрол и оценка на качеството, би трябвало да бъде променена в две насоки:

- Развитие на системата за вътрешно оценяване – това предполага застъпване на тестовете в процеса на оценка на знанията и уменията на учениците.

- Изграждане на система за външно оценяване – системата включва задължително оценяване на знанията и уменията на учениците на всеки образователен етап чрез национални стандартизирани изпити.

Широкото използване на различни тестовете заложено в системата за вътрешно оценяване има за цел повишаване обективността на оценките на учениците. Използването им за входящо и изходящо ниво трябва да спомогне за по-точното измерване на знанията и уменията в началото и края на учебната година. Към този момент тестовете се използват за вътрешно оценяване на постиженията на учениците в различните предметни области.

Системата за външно оценяване също има за цел повишаване на обективността при оценяване и осигурява съпоставимост на постигнатите резултатите. При завършване на начален етап от образованието учениците са оценявани с тестове, които са едни и същи за всички обучавани независимо от това къде живеят и в кое училище учат. Получената оценка дава възможност за съпоставка с оценките от вътрешното оценяване и с резултатите на учениците от други училища.

Заложените промени в Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното образование и подготовка (2005–2015) в областта на оценяването ще допринесат за подобряване на ефективността на системата за оценяване. Заедно с това използването на иновационни методи за оценяване ще подпомогнат обективността и надеждността в оценяването на постиженията на учениците и ще подобрят съществуващата система за оценяване.

3. Традиционни форми и методи за оценяване

Процесът на оценяване на знанията и компетентността на учениците в различните предметни области е невъзможен без анализиране на методите и формите на оценяване.

Трудностите при определяне съдържанието на метода в общо-научен и общодидактически план влияят определящо и на трудностите при определяне съдържанието на методите за проверяване на знанията. Преобладаващо е мнението, че методът това е начин, път на изследване на познание, на постигане на определени резултати. Изборът на един или друг метод за проверка и оценка на знанията зависи от възрастните възможности и целта на обучението, но не предопределя избора. Всеки метод отразява своеобразието на целта и съдържанието, на дейността за която е предназначен. Съдържанието на методите за проверяване на знанията обхваща само тези прийоми на учителя и учениците, които носят информация за състоянието на знанията, уменията и навиците на ученика. То има насоченост към разкриване състоянието на постиженията или пропуските на учениците или двете заедно.

Под понятието „форма” обикновено се разбира вид, образ на нещо, което е свързано неразделно с определено съдържание; облик, вътрешна връзка, взаимодействие на елементите и процесите. Всяко проверяване е свързано със специфичен комплекс от форми за проверяване. В една и съща форма на обучение могат да се използват различни, а в различните форми на обучение – едни и същи форми на проверяване на знанията. Например в урока ученикът може да разказва, да отговаря на въпроси,

да конструира, да характеризира устно или писмено и т.н. Съществува тясна връзка между формите на изложение на знанията и формите на проверяване на знанията. Всички форми, които учениците използват за изложение на своите знания, са и форми на проверяване на техните знания. Формите на проверяване на знанията характеризират както дейността на учениците, така и дейността на учителя в обучението при разкриване състоянието на познанието на ученика. Формата на проверяване на знанията е вид взаимодействие на учителя и учениците, при което се получава информация за състоянието на знанията, уменията и навиците на ученика в даден момент (4).

Дискусията относно традиционното и алтернативното оценяване е мислима и възможна за представяне с уговорката, че традиционно тук се разбира като научно и практически прието в даден момент на определено място, а не в исторически план. Алтернативното оценяване предполага използването на всички останали и отдавна известни видове и форми на оценяване като есета, дебати, интервюта, портфолио и др. Актуалността на това оценяване в специализираната литература се аргументира в поне три плана – по посока на реформата в обучението, по посока на влиянието на когнитивната психология и по посока на използването на технологиите в областта на измерването и оценяването (8). Имайки в предвид казаното дотук, може да се заключи, че разделението на формите за оценяване на традиционни и алтернативни е твърде условно. Въз основа на степента на използване в процеса на оценяване в българската образователна система може да разделим най-популярните форми на оценяване в следната схема:

I. Традиционни форми за изпитване и оценяване – устно, писмено-тест, есе, слухово, практическо, графично

II. Иновационни форми на изпитване и оценяване – портфолио, рейтинг системи, мониторинг.

По нататък ще се разгледат подробно особеностите на някои от широко използваните традиционни форми за изпитване и оценяване.

A.) Устно изпитване и оценяване

Устното изпитване е една от най-древните форми за изпитване, използвана и до днес. В основата на устното изпитване е езиковата комуникацията между учителя и ученика.

Устното изпитване има редица предимства сред които са: наличието на жив контакт с изпитвания, възможност за изучаване на неговата индивидуалност, което е предпоставка за по-добро обучение, повторение на учебния материал, проверка на качествата на устната реч, развиване на

умението да се говори публично. Предимствата, които има устното изпитване, са предпоставка то да продължава да се използва за оценяване постиженията на учениците в различните области на научното познание.

Наред с предимствата това оценяване има и редица недостатъци.

Според Н. Герджикова емпиричните изследвания през 60-те и 70-те години на миналия век разкриват интересни възможности за оптимизиране на устното изпитване. Оказва се, че включването на няколко независими експерта повишава надеждността на оценяването. Важно е също така изпитващите да са експерти не само в предметната област и да са запознати с целите, но и да са методически подготвени да проведат изпитването, познавайки контекста на усвояването на знанията и индивидуалните особености на всеки ученик (5).

Birkel разглежда две основни групи фактори, които понижават качеството на устните изпити: социално-психологическите и психоаналитичните. Участието на учителя и ученика в устния изпит при изграждане на междуличностното взаимодействие е твърде различно. Традиционното редуване въпрос – отговор – въпрос води до повърхностна комуникация и раздалечава участниците в нея. Неопределеността на отношенията между учителя и ученика, предизвиква страх у изпитвания. Когато той не знае какво точно се очаква от него, съвсем естествено започва да се държи неадекватно и объркано. Не могат да се пренебрегват и някои влияния на подсъзнателното. Често преценяването на учебното постижение се свързва със съвсем странични за него характеристики като например тембър на гласа, социални представи, темперамент, предразсъдъци.

Според М. Андреев това изпитване и оценяване има някои съществени ограничения. Първо – загуба на много време и малко на брой изпитани ученици, ниска степен на активност на класа, а като резултат снижаване ефективността на акта на обучението; Второ – стимулира запомнянето на знания и факти, а не анализа и обсъждането им. Трето – не стимулира систематизирането на учебното съдържание. Четвърто – затруднява твърде много определена категория ученици. Пето – оценките на учениците не са равностойни. Шесто – потенциално е несправедлива, защото не отразяват еднакви равнища на подготовка. Седмо – личността и особеностите на ученика повлияват обективността на оценката. Осмо – при това изпитване не остават следи, оценява се по памет. Девето – нервното напрежение на изпитваните е много високо и за мнозина то е неблагоприятен фактор при актуализацията на усвоеното учебно съдържание (2).

В резултат на посочените недостатъци се стига до извода, че оценката, получена от устно изпитване, може да не отрази обективно пости-

женията на ученика в съответната научна област, поради наличието на много субективни фактори и липсата на веществен документ.

Б.) Писмено изпитване и оценяване

Чрез писменото изпитване се преодоляват някои от недостатъците на устното изпитване и оценяване. При писменото изпитване учителят разполага с материалите на ученика, може да ги анализира подробно и да се върне отново към тях в случай на колебание при поставяне на оценката. При него учителят може да провери писмената култура на ученика, това изпитване е по-икономично от гледна точка на време и е по-обективно от устното, защото изпитваните са поставени в равни условия, отговорите се характеризират с по-голяма самостоятелност.

Писменото изпитване според М. Андреев има няколко разновидности: писмено изложение върху определена тема, есеистична интерпретация на тема, тестове в различни варианти.

• Изпитване и оценяване с тест

Тестът е форма на оценяване, предназначен за измерване на знания, умения, способности, физическа пригодност или класификация в много различни предметни области. Тестът може да се извърши устно, на хартиен носител, на компютър или в специални условия. Тестовете се различават по стил, строгост и изисквания.

Голям принос за развитието на теорията на тестовете имат С.Е. Spearman, Н. Gulliksen, L. Guttman, F. M. Lord, M. Novick, G. F. Kuder, M. W. Richardson Linda Crocker, Algina James (съвременна класическа теория на тестовете).

С. Л. Рубинщайн дава следното определение: Тестът има за цел класификация, определяне на мястото на човека в групата или колектива определяне на неговото ниво. Това определение е формулирано само от гледна точка на постигане на целите, без да се разглежда как това се постига и по-важното, не окачествява теста, като средство за измерване (12).

В. С. Аванесов определя педагогическите тестове като система на паралелни задачи с равномерно нарастваща трудност и специфична форма, която позволява качествено и ефективно измерване на нивото и оценяване на структурата на подготвеност на учениците (1).

Според Gronlund и Joyce Linn: „Тестът е инструмент или систематична процедура за измерване на поведение чрез набор от въпроси представени в еднороден стил”.

Според Munn: „Тестът е изпит целящ да разкрие позицията на дадено лице в групата по отношение на интелект, личностни качества, начин на мислене или постижения”.

Според Cronback: “Тестът е системна процедура за сравнение на поведението на две или повече лица” (15).

Според съвременните концепции за изпитване: “Тестът е набор от въпроси или обекти, който оценява усвоените знания, постижения, интелект, перспективи, начин на мислене и така представя всяко лице по отношение на някаква сродна група, като по този начин дава обратна връзка на обучаваните.”

Всяко от горепосочените определения цели изясняването на понятието „тест”. Най-често тестът се определя, като изпит, системна процедура, систематична процедура или система от задачи, която включва набор от въпроси. Тя цели да разкрие, да измери интелект, личностни качества или постижения в дадена област.

За нуждите на обучението най-използваните разновидности на тестовете са: въпроси с алтернативен отговор, въпроси с множествен избор на отговора, въпроси (задачи) за довършване или допълване (2).

По-пълна класификация на видове тестове предлага В. С. Ким. Тестовете според В. С. Ким могат да се разделят на две основни групи – **тестове в открита форма и тестове в закрыта форма**. В основата на класификацията стои наличието или липсата на въвеждане на допълнителна информация по темата за изпитвания. Ако е необходима допълнителна информация заданието е в открита форма. Ако не е необходима е в закрыта форма (9).

В резултат на проучената литература може да се каже, че използването на тест за оценка на постиженията на учениците е един сравнително качествен начин за оценяване. Неговата обективност се дължи на използването на стандартизирани процедури. Той е сравнително справедлив метод, защото поставя всички учащи в равни условия в процеса на изпитване и оценяване и практически изключва проява на субективност от страна на преподавателя.

Въпросите включени в теста са еднакви за всички. Тестът дава възможност да се включват въпроси от по-голям брой теми за разлика от устното и писменото изпитване при които се изпитва ученика върху по-малка предметна област. Той може да даде отговор на въпроса с какви знания разполага ученика за различните раздели на учебния предмет, също така, учителя да получи информация за пропуските по съответния предмет.

Друго предимство на теста е икономичност от гледна точка на времето. В сравнение с устното и писменото изпитване, изпитването с тест отнема по-малко време.

При теста изпитваните се оценяват с единни критерии и са подложени на по-малко нервно напрежение в сравнение с другите методи на изпитване.

Наред с предимствата изпитването с тест има и редица недостатъци. С помощта на теста се проверяват по ниските нива на познание в основата, на които е възпроизвеждането. От гледна точка на психичните процеси се разчита на паметта, а не на мисленето. При теста отговорите могат да се познаят случайно. Всичките тези недостатъци влияят върху обективността на оценката.

● **Изпитване и оценяване с есе**

Есето като кратко литературно съчинение, в което се излагат собствени мисли и възгледи по отделен въпрос или тема, е подходяща изпитна форма само за ограничен кръг проблеми на учебното съдържание. В книгата на Д. Господинов „Есе” (6) са предложени десетки определения за есето като:

- Писмена интерпретация на личен опит и информация
- Опит за предаване на идеи, мнения, информация или чувства
- Писмен израз на мнението на автора
- Упражнение, което дава възможност на ученика да проучи и да изясни някаква тема.

Свободното изложение няма строго определени опорни точки, както е при системното изложение върху научна тема от различни предметни области. При него на преден план изпъква способността да се интерпретират критично различни данни и аргументи, които имат някакво отношение към темата, без да се следва еднозначно логика на изложението.

Най-съществените предимства на есето според М. Андреев се свеждат до това, че в него се демонстрира способността да се използват средствата на езика; анализират дадености, съображения, аспекти, сравнения и други; аргументират твърдения, позиции, тълкувания, без да се следи логиката на научната систематика, характерна за изложението върху научен проблем из различните предметни области на учебното съдържание.

Най-съществените ограничения и недостатъци на есето са, многото време, което отнема, включва малка предметна област, висока степен на субективизъм на оценката поради липсата на опорни точки. То не осигурява задоволително измерване на способностите и не е подходящо за всички учебни предмети.

4. Портфолио – една иновационна форма за изпитване и оценяване

Портфолиото е сравнително ново средство за оценяване, идеята за което се появява за първи път през 80-те години на ХХ в.

Независимо, че понятието не е противоречиво, в научната литература могат да бъдат срещнати различни определения за портфолиото, а именно:

- Портфолиото е набор от учебни материали, които се събират чрез взаимодействие между учениците и преподавателите и са индикатор за развитието на обучаваните (13).

- Портфолиото на учащия е представителна или избрана колекция от учебни продукти, която документира работата на учащия както по време на час, така и извън учебното време (7).

- Портфолиото е целенасочена колекция от ученически задания, която показва усилията на учениците, техния прогрес и постижения. Тя трябва да включва участие на ученика в подбиране на съдържанието на портфолиото, критерии за оценка и доказателства за влиянието върху ученика (14).

Имайки предвид посочените дефиниции може да се обобщи, че портфолиото е систематично и организирано събиране на учебни материали, подчинени на определена цел, които са индикатор за работата на ученика в класната стая и у дома и предоставят информация за неговите постижения и отбелязано развитие в процеса на обучение.

Портфолиото може да съдържа рисунки, снимки, видео и аудио касети, писмени работи, тестове, данни за самоанализ и саморефлексия на обучаваните. Папката с материали изпълнява функцията на доказателство за ученическото развитие. Тя е подчинена на строго определена цел колекция от данни, подбрани чрез адекватни на тази цел критерии. В колекцията се включват – ученическо участие в избрано съдържателно поле, критерий за подбор на материалите, критерий за оценка, данни за ученическа саморефлексия (8).

С използването на портфолиото оценяването играе много по-различна роля. Много по-голяма част от работата на учениците се оценява чрез самооценка, а не оценка от учителя. Оценката, следователно, става все по-формираща в процеса на обучение с използване на портфолио.

На много от преподавателите при първо запознаване с него портфолиото е било представено като нова, по-добра техника за оценяване и за мнозина това е и най-голямото му предимство. Портфолиото дава възможност да се оценяват по по-надежден начин резултатите от учебната дейност. С използването на портфолиото могат да се преодолеят основните недостатъци на традиционните методи и форми за оценяване.

Стандартизираните форми на оценяване са бърз, ефективен начин да се направи оценка на някои ограничени педагогически цели, най-вече придобиване от учениците на определен обем от знания, понятия и умения. Тези форми на оценяване обаче имат незначителна стойност в оценяването на генеративни цели, в които учениците трябва да представят свой отговор, при решаване на нестандартни проблеми.

Традиционни форми на оценяване не са достатъчно показателни за това, което учениците знаят и могат да правят.

Основните предимства на портфолиото пред традиционните методи и форми за оценяване могат да бъдат обобщени в следните аспекти (14):

Прогресивно развитие

Обикновено при традиционното оценяване учителят се информира за моментното ниво на развитие на знанията и уменията на ученика.

С портфолиото учителите са в състояние да се съсредоточат върху това, което най-много ги интересува, а именно на развитие на индивидуалните умения и знания на учениците в продължителен период от време.

Участие на учениците в оценяването

Традиционното оценяване е дейност, извършвана „върху“ учениците, като учителя изработва изпитните материали, управлява изпитния процес и оценява ученическите материали. Учениците имат пасивна роля в този процес.

Ангажирайки се в процеса на изграждане на портфолиото, учениците участват активно в оценката на собствената си работа и в наблюдението на напредъка си към поставените образователни цели.

Внимание върху индивидуалностите

В големи по численост класове, учителите трябва да дават едни и същи задачи на много ученици и да оценят техните способности възможно най-бързо. Използвайки стандартизираните форми на изпитване и оценяване, е трудно за учителите да мислят за учениците по друг начин освен като за голяма група. Педагозите рядко разполагат с лукса да анализират по-дълбоко причините за даден отговор на ученика по отношение на дадените му задачи. Още по-рядко се отдава възможността да се погледне на работата на ученика в училище, като на малък аспект от цялостната му индивидуалност.

При използване на портфолио, от друга страна, развитието на отделния ученик е в центъра на вниманието. Ако учениците избират материали за собственото си портфолио тези колекции включва обекти, които са важни за самите ученици и представлява нещо като учебен автопортрет.

Освен това портфолиото разширява възможността на учителя да осъзнае ученика като личност.

Чрез коментарите си относно своята работа, много ученици ще дадат на учителя възможност да погледна на тях като „хора”, с надежди и мечти, тревоги и страхове. Би било по-трудно за учителя да мисли за учениците само в академичен аспект, ако е запознат с техните виждания и интереси.

Промененото отношение между обучение и оценяване

В традиционно изградената учебна програма, преподаването и оценяването са линейно обвързани дейности. Определят се желаните резултати, учениците биват ангажирани в дейности за постигането на тези цели и накрая биват оценявани.

При обучение с използване на портфолио, от друга страна, елементите на учебния процес са по-сложно преплетени. Отново имаме поставяне на цели. И обучение и оценяването обаче са ориентирани към видовете дейности, чрез която учениците да се развият и да покажат усвояване от тяхна страна на умения и знания, представени от учебната програма. Учителите и ученици се движат напред и назад между преподаване и оценяване.

Както при всички останали методи за оценяване така и портфолиото има своите недостатъци. По смисъла на своя замисъл портфолиото предоставя силно индивидуализирана информация с акцент върху прогреса на учениците. Данните могат да се интерпретират по посока на това какво в действителност умеят учениците в определен контекст, а не по посока на това, какво от предварително определеното те знаят и могат. Получената чрез това средство информация не е подходяща и за използването и като основа за сравнение между отделните ученици, защото отсъстват възможности за стандартизация.

Приложението на портфолиото предполага в голяма степен преодоляване на стереотипи и предварителни нагласи, свързани с традиционната роля на учителя и ученика, готовност за излизане извън шаблона, доверие между страните и мотивация и готовност за сътрудничество (8).

5. Изводи

В статията са разгледани въпросите за същността на оценяването, предимствата и недостатъците на традиционните и иновационните методи и форми за оценяване. На базата на направените изследвания може да се направят следните изводи:

- В основата на процеса на оценяване стои определянето на напредъка на учениците, оценяването на техните знания, постижения, компетентност в определена предметна област.
- Разгледаните традиционни методи за изпитване и оценяване са силно застъпени в използваната система за оценяване. Въпреки своите предимства те имат и някои съществени недостатъци свързани най-вече с обективността и качеството на оценяването.
- Оценяването с портфолио е надежден иновационен начин за формиране на адекватна оценка и позитивна самооценка за развитието на ученика. С него се преодоляват голяма част от недостатъците на традиционните методи за изпитване и оценяване.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Аванесов, В. С.* Форма тестовых заданий. Центр тестирования, 2005.
2. *Андреев, М.* Оценяването в училище. С., Унив. изд. “Св. Климент Охридски”, 1995.
3. *Андреев, М.* Процесът на обучението, С., Унив. изд. “Св. Климент Охридски”, 1996.
4. *Василев, Д.* Проверяването и оценяването на знанията в обучението. С., Народна просвета, 1987.
5. *Герджикова, Н.* Провеждане и диагностика на обучението в класната стая. С., Аскони-Издат, 2007.
6. *Господинов, Д.* Есе. Правила и модели за писане. Критерии за оценяване. С., Труд, 2000.
7. *Гюрова, В., В. Божилова.* Портфолиото на преподавателя като фактор за качеството на обучението. – Стратегии на образователната и научната политика, 2008, № 2, с. 102–116.
8. *Делибалтова, В.* Оценяването на учениците. В. Търново, Фабер, 2002.
9. *Ким, В. С.* Тестирование учебных достижений, УГПИ, Уссурийск, 2007.
10. *Костова-Чавдарова, С., В. Делибалтова, Б. Господинов.* Педагогика. С., Унив. изд. “Св. Климент Охридски”, 2008.
11. Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (2005-2015), http://www.minedu.government.bg/opencms/export/sites/mon/left_menu/documents/strategies/programa_obrazovanie.pdf
12. *Рубинштейн, С. Л.* К критике метода тестов. Против педологических извращений в педагогике. Л., 1938.

13. *Clemmons, J., L. Laase, D. Cooper, N. Areglado, M. Dill.* Portfolio in the Classroom: A Teacher's Sourcebook, Scholastic Inc., 1993.

14. *Danielson, Ch., L. Abrutyn.* An Introduction to Using Portfolios in the Classroom, Association for Supervision & Curriculum Deve, 1997.

15. Test assessment, <http://en.wikipedia.org/wiki/Examinations>

16. *Tyler, W. R.* Basic Principles of Curriculum and Instruction. Chicago, London, 1949.

ОЦЕНЯВАНЕ НА ЗНАНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ. ТРАДИЦИОННИ И ИНОВАЦИОННИ МЕТОДИ И ФОРМИ

СИЛВИЯ ТОДОРОВА

Резюме

В статията се разглежда процесът на оценяване на знанията и способностите на учениците, като се анализират предимствата и недостатъците, както на традиционни, така и на иновационни форми за оценяване.

Особено внимание е отделено на същността на портфолиото, като алтернативна форма за оценяване. Разкрити са предимствата на портфолиото пред традиционните форми за оценяване.

ASSESSMENT OF STUDENT KNOWLEDGE. TRADITIONAL AND INNOVATIVE METHODS AND FORMS

SILVIA TODOROVA

Summary

In the current paper we study the process of evaluating the knowledge, skills and abilities of students, their achievements through a variety of traditional and innovative forms of assessment, considering their advantages and disadvantages.

Particular attention is paid to the essence of the portfolio, as an alternative forms of assessment. We describe advantages of portfolio over traditional forms for assessment.